

Stora Källskäret, Mickelsörarna, den 29 augusti. Inne i den täta skogen hörs ett ilsket knatter från en motorsåg. Sedan ett stort brak då en tall dråsar i marken. Är det tvivelaktiga sommaravverkningar på gång? Och till råga på allt på statsägt, blivande naturskyddsområde...

Magnus Östman

Riktigt så illa är det inte. Det som pågår är skogsrestaurering i en tallplantering. Frivilliga från Natur och Miljö håller tillsammans med Carina Järvinen och Jouni Elonen från Forststyrelsen på och hjälper skogen att på sikt återgå till ett mer ursprungligt naturtillstånd.

Skogen på Mickelsörarna var under 1960-, 1970- och 1980-talen utsatt för omfattande kalavverkningar och påföljande nyplanteringar. Numera är den stora arkipelagen till största delen skyddad, men skogen är bara ställvis i naturtillstånd. På många håll dominerar ung tallskog som planterats där granskog tidigare förekom naturligt, medan äldre träd, lövträd och död ved är en bristvara. För att skogsnaturen skall återfå sin naturliga mångfald i fråga om växt- och djurarter, olika habitat, trädslag och åldrar krävs krafttag. Då är varken motorsåg eller barkningsjärn bannlysta.

Skogen öppnar sig,

En av de mest påfallande skillnaderna mellan ekonomiskog och naturskog är att det i den senare på naturlig väg uppkommer gläntor då träd dör av ålder. På Stora Källskäret skapar NoM-gänget enligt Forststyrelsens plan mer än tio gläntor och luckor i en skog som domineras av tätväxande planterade tallar. Enligt årsringarna är tallarna kring 45 år gamla.

Kring 20–50 träd per glänta skall fällas och/eller ringbarkas för att gläntor på 20–30 meter skall uppkomma. De första stammarna är svårast att fälla eftersom de lätt fastnar i andra träd på sin väg mot marken. Och enligt alla skogsavverkningars säkerhetsföreskrifter får fällda träd inte lämnas kvar lutande mot andra stammarna.

MAGNUS ÖSTMAN

Skogsrestaurering på Mickelsörarna

Den här avverkningen avviker i alla fall från konventionella avverkningar i och med att trädstammarna inte behöver släpas ut ur skogen. Ett annat syfte med skogsrestaureringen är nämligen att mängden död ved skall öka för att gynna naturskogens svampar, vedlevande insekter och i sista hand hackspettar och andra insektätare.

Trädstammar liggande på marken kompletteras också genom att skapa död ved i form av stående stammar. Det här görs enklast med barkningsjärn och är betydligt mindre bullersamt och försiktighetskrävande än motorsågning.

Genom att skrapa bort bark och det översta skiktet av veden kapas trädets ledningsvävnad och trädet dör stående på sikt. Detta kan verka grymt mot enstaka träd, men skogsnaturen i sin helhet gynnas då arter som kräver död ved i form av stående träd får nya livsmiljöer och näring. Hackspettar väljer till exempel oftast sådana träd för sin häckning.

Ingen risk för fågelhäckningen

Någon kanske ifrågasätter det kloka i att skogsrestaurering i denna form görs som-

MAGNUS ÖSTMAN

Ringbarkningsbyrån samlad. Från vänster Sonja Grönholm (Sydbottens Natur och Miljö), Lotta Nummelin (Natur och Miljö), Carina Järvinen (Forststyrelsen) och Anna Swanljung (Vasa miljöförening).

► martid då fåglarna häckar. Industriella storskaliga avverkningar sommartid har ju fått berättigad kritik av denna orsak.

I månadsckiftet juli–augusti är ändå de flesta fåglar färdiga med sin häckning. Bevis på detta får skogsrestaurerarna då de stöter på ett sparvhöksbo. Hökarna hörs varna i närheten, men ungarna är sedan en tid flygga och inte längre beroende av boet.

Skogsrestaureringar har också kritiserats för att stora mängder död ved kan ge upphov till massförekomster av insekter som kan sprida sig till närbelägna ekonomiskogar. Barkborrar och snytbaggar hör till de insekter som snabbt förökar sig då större mängder död ved blir tillgänglig, men det har visat sig att de sprider sig bara några tiotals meter. Om inga ekonomiskogar finns i närheten – vilket är fallet på Mickelsörarna – finns ingen risk för att ekonomiskt mätbara skador uppkommer.

Lomflottar

Det är inte bara landmiljön som sköts under skogsrestaureringslägret. Under ledning av lägrets primus motor, Ralf Wist-

backa, sätter lägerdeltagarna ut lomflottar i tre av de många småsjöar som finns på de större öarna inom arkipelagen. Flottarna har Wistbacka byggt tidigare av styrox och bräder, nu täcks de av vitmossa och bogseras ut på sjöarna, antingen av ivriga simmare eller med hjälp av kanot. Med en sten förankras flottan vid botten och sedan är det bara för smålommen att flytta in nästa vår.

– De sjöar där vi satte ut flottar duger också för storlom, men vi hittade ett antal fina typiska myrgölar för smålom där inga naturliga holmar lämpliga för häckning fanns, berättar Wistbacka.

Wistbacka har satt ut ett flertal lomflottar i Larsmo med goda häckningsresultat bland smålommarna.

– Smålommen har ökat märkbart i mellersta Österbotten och Kvarken sedan 1990-talet och vi hoppas nu att den skall börja häcka på Mickelsörarna.

Nu har smålommen fått en möjlighet att häcka ostört ute på gungflyliknande flottor, där risken för störning under häckningstiden är minimal. 🍃

MAGNUS ÖSTMAN

Lomflottan är stadigt förankrad ute på sjön och simmarna återvänder till stranden.

Skogsrestaureringslägret på Mickelsörarna den 28.7–1.8 var en del av Natur och Miljöns kampanj Skog för alla. Planer finns redan på ett liknande läger med Mickelsörarnas naturstation som bas nästa sommar.

Att återställa den naturliga mångfalden i skogen

Genom olika restaureringsåtgärder kan man motverka ekonomiskogens ensidighet när det gäller struktur, trädslag, trädens ålder, brist på död ved och biologisk mångfald.

Skogsrestaurering har hittills utförts främst på statligt ägda naturskyddsområden. Bristen på gammal ursprunglig skog i södra Finland har inneburit att skogen även på många naturskyddsområden till stor del utgörs av avverkningsytor, tallplanteringar eller utdikade myrområden. Dessa återgår på sikt i naturtillstånd, men risken är överhängande att detta tar så lång tid att känsliga, hotade skogsarter för gott hinner försvinna då deras naturliga livsmiljöer saknas. Genom restaurering återskapas livsmiljöerna snabbare och chansen att arterna fortlever ökar.

Viktiga restaureringsåtgärder är:

- svedjebränning (gynnar speciellt arter som lever på bränd ved)
- att öppna gläntor i tät skog (ger snabbt död ved, gynnar skogens tidiga successionsstadier, gynnar lövträd i ensidig barrskog)
- att skada växande träd (ger på sikt

död ved, ökar skogens mångformighet)

- att fylla igen diken i skog och myr (höjer vattennivån till det ursprungliga, våtmarksarter gynnas)

Lönar sig ekologiskt

Ett flertal undersökningar har visat att speciellt en ökning av mängden död ved i kombination med svedjebränning gynnar vedlevande arter bland skalbaggar, speciellt sådana som är sällsynta och klassas som hotade. Bland svampar gynnas framförallt tickor, men oftast krävs det att arterna skall ha populationer i närheten, därifrån de kan sprida sig till de nyskapade livsmiljöerna.

Ingår i METSO II

Effekterna av restaureringar har studerats i omfattande undersökningar inom METSO, programmet för mångformig-

MAGNUS ÖSTMAN

Några snitt i stubben gör veden lättare tillgänglig för nedbrytare.

het i södra Finlands skogar. Då detta program tidigare i år utmynnade i METSO II, ingick i handlingsplanen för det nya skyddsprogrammet en rekommendation att ”vårda och återställa livsmiljöer i befintliga och nya skyddsområden där åtgärderna klart ökar förutsättningarna att trygga den biologiska mångfalden”.

Fram till och med 2007 hade Forststyrelsen restaurerat 11 600 hektar statlig skog, som tidigare sköts enligt ekonomiskogsbrukets principer, och 14 000 hektar myrmark som varit utdikad.

Forststyrelsen har uppskattat att det ännu finns ett behov att återställa skogar och trädbevuxna myrar på 12 000 hektar inom nuvarande statliga naturskyddsområden. Motsvarande areal på naturskyddsområden i privat ägo är 4 800 hektar. 🍃

Naturen fick sitt skydd till slut

Magnus Östman

På Mickelsörarna norr om Vasa visar den österbottniska landhöjnings-skärgården upp sig i all sin prakt. Den stora arkipelagen med omkring 300 öar omfattar allt från skyddade innerskärgårdsvikar och sund till kargaste trädlösa utskärsgrynnor. Moränjordmånen dominerar helt i form av klippblock, stenar och grus. På flygbilder ser man tydligt hur istiden lämnat spår efter sig i form av moränryggar av Rogen- eller de Geer-typ.

Landet stiger fortfarande med 85 centimeter per 100 år. Det innebär att under en mansålder hinner grunda vikar bli land och strand bli skog. På Mickelsörarna finns även otaliga klassiska exempel på hur havsvikar med grunda mynningar under landhöjningens gång först förvandlats till flador, sedan till glon och slutligen till glosjöar.

Mickelsörarna är redan genom sin speciella geologi väl värda att bevaras i naturtillstånd så långt som möjligt. Lägg därtill naturskönhet, rent vatten, ett rikt fågelliv och stränder som till största delen är obebyggda, så inser man att ögruppen naturvärden är något utöver de vanliga – både i nationell och internationell jämförelse.

Kamp för fredning sedan 1960-talet

Att skydda Mickelsörarnas natur aktualiserades redan på 1960-talet. Henrik Österholm, senare mångårig ordförande för Natur och Miljö, publicerade i juli 1968 en debattartikel där han kraftfullt yrkade på att Mickelsörarna borde bli nationalpark. Nationalparksdiskussionen gick sedan het under 1970-talet, speciellt efter att Mickelsörarna tagits med i den nationella nationalparkskommitténs betänkande 1976. Då principbeslut om att grunda nationalparker i dåvarande Vasa län fattades fanns Mickelsörarna likväl inte med. Brist på statliga medel för markanskaffning uppgavs vara en orsak, en annan var det motstånd mot en nationalpark som fanns bland markägare och kommunala beslutsfattare.

Silltrutarna häckar ännu i stora kolonier på Mickelsörarna

Hoten mot den dittills till stor del orörda skärgårdsnaturen hade under 1970-talet blivit allt mer överhängande. Skogsavverkningar tog fart då nationalsparksplanerna aktualiserades och kalhyggen bredde ut sig ända till stränderna på många håll. På 1980-talet byggdes flera sommarstugor i arkipelagen och strandplaner med hundratalstugtomter började göras upp.

Vändpunkt 1989

Natur och Miljö hörde till de organisationer som träget lyfte fram behovet att bevara naturen på Mickelsörarna, bland annat genom en påstöt till miljöministeriet i januari 1989. I augusti samma år skedde sedan en vändning i den segslitna skyddsfrågan. Efter att ha besökt Mickelsörarna och själv konstaterat vilka enorma naturvärden som stod på spel om stugbebyggelse och avverkningar fått breda ut sig, drev miljöminister Kaj Bärlund snabbt igenom ett principiellt regeringsbeslut om skydd av ögruppen.

Under 1990-talet kunde staten småningom genom köp och markbyten anskaffa mark till det nya naturskyddsområdet. Idag är 505 hektar mark anskaffade för naturskyddsändamål. Dessa områden förvaltas av Forststyrelsen, men är ännu inte officiellt naturskyddsområden. För detta krävs en ny förordning från miljöministeriet.

På privatägda områden har över 30 fredningsbeslut fattas sedan 1990. Idag är 6 783 hektar privatägda vattenområden och 989 hektar landområde fredade.

Numera hör Mickelsörarnas fredade områden till Natura 2000-programmet. Som en del av Kvarkens Skärgård ingår

Kristallklart vatten vid utskäret Lilla Kolaningen.

Mickelsörarna sedan 2006 i UNESCO:s världs naturarv.

Naturvärden behöver återställas

Skyddsbestämmelserna garanterar att skogarna besparas från ytterligare storskaliga avverkningar och stränderna kommer inte att belastas av fler stugtomter. Spåren från de tidigare avverkningarna syns ändå fortfarande i form av skogar som domineras av monotona tallplanteringar, medan gammal primärskog endast finns i små spillror här och där. Omkring hälften av den totala skogsarealen utgörs av ungskog planterad efter 1976. Mickelsörarnas skogar är typexempel på natur som är i behov av restaurering för att snabbare återfå den förlorade naturliga mångfalden. 🌿

MAGNUS ÖSTMAN

MAGNUS ÖSTMAN